

Vossenhol 16

Inleiding

Administratieve basisgegevens

Adres: Vossenhol 16

Postcode: 6681DL Bommel

Coördinaten: x 189.669, y 433.861

Status: gemeentelijk monument

Onderzoek: bouwhistorische verkenning met waardestelling

Functie: boerderij met schuur

Bouwjaar: ca. 1875, met mogelijk oudere kern en latere verbouwingen

Op dit moment worden plannen voorbereid voor verbouwing van de boerderij Vossenhol 16 in Bommel en de gedeeltelijke herbouw van de bijgelegen schuur, waarvan het dak is ingestort. De boerderij heeft mogelijk een achttiende-eeuwse kern en werd in de negentiende- en twintigste uitgebreid, verbouwd en gemoderniseerd. De naastgelegen schuur werd omstreeks 1875 gebouwd.

Vanwege de monumentenstatus spelen de cultuurhistorische waarden een belangrijke rol bij de planbeoordeling. De bouwhistorische verkenning geeft inzicht in de bouwgeschiedenis van de gebouwen op hoofdlijnen, de bewaard gebleven structuren en de aanwezige cultuurhistorische waarden van de onderzochte bouwdelen. Aan de hand van de onderzoeksresultaten kan bepaald worden welke cultuurhistorische waarden bij de gewenste veranderingen in het geding kunnen zijn en waar mogelijk ruimte is voor nieuwe ontwikkelingen.

Onderzoeksopzet

Het onderzoek heeft plaatsgevonden conform de Uitvoeringsrichtlijn Bouwhistorisch onderzoek met waardestelling URL 2007 van de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM) uit 2024. Hierbij is samengewerkt met bureaus ARCX uit Doesburg en ELKA uit Vragender. Het onderzoek is opgebouwd uit een aantal onderdelen:

Literatuuronderzoek

Het inventariseren van direct beschikbare gegevens uit de literatuur. Een belangrijke bron van informatie vormde het rapport van de bouwhistorische waarneming van de Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek (SHBO) uit 1998.

Archiefonderzoek

Het raadplegen van het bouwdoossier bij het Regionaal Archief Nijmegen.

Het verzamelen van kadastrale hulpkaarten en leggers via het Kadaster.

Het raadplegen van beeldbanken voor historische afbeeldingen en kaarten.

Veldwerk

Het veldwerk op locatie heeft plaatsgevonden op 2 april 2025. Aan de hand van de verschijningsvorm, de constructie, de indeling en het interieur, zijn de zichtbare bouwfasen en veranderingen van de gebouwen gedocumenteerd. De huidige bouwkundige staat van de gebouwen zorgde op locatie voor beperkingen van het onderzoek. Het voormalige interieur en de restanten van de gebintconstructie van de schuur kon vanwege het ingestorte dak niet nader onderzocht worden. In de boerderij zelf was het bedrijfsgedeelte voorbij het eerste gebint vanaf het voorhuis, door de deels ingestorte slietenzolder en de risico's van verdere instorting, niet veilig toegankelijk en kon daardoor niet nader onderzocht worden.

Door bovenstaande beperkingen m.b.t. een veilige werkomgeving heeft de rapportage op sommige punten het karakter van een quickscan. Het is hierdoor onvermijdelijk dat in de beschrijving, de bouwgeschiedenis en de waardestelling sommige onderdelen onbenoemd blijven of met een grote onzekerheidsfactor gedateerd en gewaardeerd worden.

Digitale rapportage op www.tijdbeeld.com

De onderzoeksresultaten zijn vastgelegd en aangeleverd via de website TIJDBEELD.

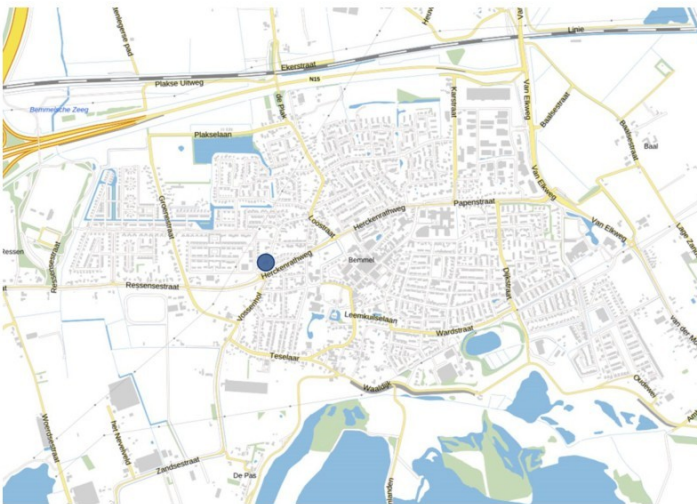
Op www.tijdbeeld.com zijn alle gegevens chronologisch geordend en digitaal gepresenteerd in opeenvolgende vensters in de tijdlijn en voorzien van een waardestelling. De directe link naar de rapportage is: <http://www.tijdbeeld.com/project/vossenhol-16?token=CEGXK17L>

De rapportage blijft voor onbepaalde tijd via de website ontsloten. Via de website (Downloads) kan een PDF-versie van het rapport gedownload worden. Dit bestand wordt automatisch gegenereerd en heeft daardoor beperkingen in de opmaak en weergave. Het is bedoeld als archieffunctie en voor bijvoorbeeld de aanvraag van een vergunning en het uploaden van de rapportage naar het Omgevingsloket. Tekst en afbeeldingen zijn optimaal te bekijken via bovenstaande link.

Afbeelding 1 van 4

Overzicht van boerderij 'De Vossenhol' met naastgelegen schuur aan de Vossenhol.

Afbeelding 2 van 4

Situering van Vossenhol 16 in Bommel op de huidige topografische ondergrond. (Bag viewer)

Afbeelding 3 van 4

Situering van de onderzochte boerderij en vrijstaande schuur van Vossenhol 16.

Afbeelding 4 van 4

Recente luchtfoto van de locatie. (www.kadastralekaart.nl)

Situering en erf

Het erf is gelegen ten noordwesten van de dorpskern van Bommel, direct ten noorden van de rotonde in de Herckenrathweg. De boerderij en vrijstaande schuur ten zuiden daarvan staan aan de linkerzijde van de Vossenhol. De voortuin van de boerderij is van de openbare weg gescheiden door een hekwerk, bestaande uit bakstenen pijlers die gekoppeld zijn door gemetselde voetmuurtjes en stalen buizen. In het hek zijn drie toegangen opgenomen. Het zuidelijk deel van het erf bestaat uit gras (voormalige boomgaard) dat begrensd wordt door een haag. Aan de achterzijde van de boerderij en tussen de boerderij en de bijgebouwen is het erf verhard, hoofdzakelijk met betontegels. Aan de voorzijde, linkerzijde en achterzijde van de boerderij staan enkele hoge bomen.

Afbeelding 1 van 4

Dronebeeld van de boerderij aan de Vossenhol vanuit het noordoosten.

Afbeelding 2 van 4

Dronebeeld van het erf vanuit het zuidwesten.

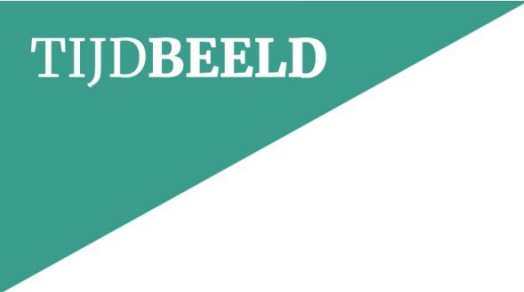
Afbeelding 3 van 4

Dronebeeld van boven van de boerderij en de schuur.

Afbeelding 4 van 4

Overzicht van de boerderij en de schuur met hekwerk aan de Vossenhol.

Beschrijving

Hieronder volgt een beknopte beschrijving van de boerderij en schuur op hoofdlijnen. De redengevende omschrijving uit 1992 is als bijlage toegevoegd (zie 'Downloads'). Verdere bijzonderheden en details worden in de tijdlijn nader toegelicht binnen de context en chronologie van de bouwgeschiedenis.

Hoofdropzet en dak

De boerderij is gebouwd op een T-vormige plattegrond met aan de voorzijde het voormalige woongedeelte en aan de achterzijde het bedrijfsgedeelte. Het pand telt één bouwlaag en een zolder onder twee haaks op elkaar geplaatste zadeldaken met wolfeinden. Op het dak staan drie gemetselde schoorstenen. De daken zijn gedekt met riet en rode verbeterde Hollandse pannen. Het zadeldak van het achterhuis sluit ter plaatse van beide zijgevels aan op de platte daken van enkele verhoogde geveldelen. Tegen de rechter zijgevel staat een éénlaagse uitbouw onder een plat dak.

Gevels

De bakstenen gevels van de boerderij zijn overwegend opgetrokken in kruisverband en zijn met uitzondering van de achtergevel wit geschilderd of gepleisterd (rechter zijgevel bedrijfsgedeelte) en voorzien van een donkergrijs gepleisterde plint. De 'plint' van de linker zijgevel van het bedrijfsgedeelte is donkergrijs geschilderd. De gevels zijn rondom voorzien van houten deuren en vensters.

Voorhuis

De voorgevel is symmetrisch ingedeeld met centraal de voordeur, geflankeerd door T-vensters met stolpramen en onderluiken. Voordeur en vensters zijn voorzien van achtruits, met kathedraalglas gevulde bovenlichten en worden aan de bovenzijde afgesloten met strekken. Boven de voordeur is een bord met opschrift 'DE "VOSSENHOF"' bevestigd. Op zolderniveau bevat de gevel twee dubbele vensters onder rollagen.

De zijgevels van het voorhuis zijn uitgevoerd met vlechtingen en voorzien van een overstekende goot met windveren. De gevels zijn ingedeeld met twee boven elkaar geplaatste stolpvensters met bovenlichten. De vier- en achtruits bovenlichten zijn met kathedraalglas gevuld.

De uitbouw tegen de rechter zijgevel is aan de voorzijde voorzien van een deur en een vierdelig venster, beiden voorzien van bovenlichten met een roedeverdeling. Aan de rechterzijde en achterzijde zijn in de uitbouw grote moderne vensters opgenomen.

Achterhuis

De achtergevel is opgetrokken in schoon metselwerk en uitgevoerd met vlechtingen. De gevel is symmetrisch ingedeeld met centraal de dubbele deeldeuren onder een brede korfboog, geflankeerd door kleine vensteropeningen onder segmentbogen en staldeuren onder rondbogen. Op zolderniveau is een klein gietijzeren venster geplaatst onder een segmentboogje. De vensteropeningen zijn voorzien van bakstenen lekdorpels.

De linker zijgevel is ingedeeld met drie stolpvensters met meerruits met kathedraalglas gevulde bovenlichten, een staldeur en twee liggende vensters.

De rechter zijgevel is aan de rechterzijde ingedeeld met twee vierkante vensters en twee mestluiken. Links daarvan een klein toiletvenster en een breed venster.

Afbeelding 1 van 9

Voorgevel van de boerderij.

Afbeelding 2 van 9

Het voorste deel van de linker zijgevel.

Afbeelding 3 van 9

Overzicht van de linker zijgevel aan de achterzijde.

Afbeelding 4 van 9

Achtergevel van de boerderij.

Afbeelding 5 van 9

Overzicht van de rechter zijgevel ter hoogte van het bedrijfsgedeelte.

Afbeelding 6 van 9

Detail van één van de herplaatste kozijnen van voormalige hooiluiken en twee mestluiken in de rechter zijgevel.

Afbeelding 7 van 9

Voorste deel van de rechter zijgevel van het achterhuis.

Afbeelding 8 van 9

Rechter zijgevel van het voorhuis van de boerderij.

Afbeelding 9 van 9

Uitgebouwd entreeportaal tegen de rechter zijgevel.

Constructie

De boerderij heeft de ruimtelijke opzet van een zogenaamd driebeukig hallehuis, waarvan het dak van het achterhuis ondersteund wordt door drie ankerbalkgebinten. Van de kapconstructie van het achterhuis zijn slechts enkele rondhouten daksporen in het zicht. De hoofddraagconstructie van het voorhuis bestaat uit dragende gevels en binnenmuren waarin de zolderbalklaag is opgelegd. Deze balklaag is nergens in het zicht. In de opkamer en achtergelegen keuken zijn wel de enkelvoudige balklagen van de bovengelegen platte daken zichtbaar. De kapconstructie van het voorhuis bestaat uit een rondhouten sporenkap die ondersteund wordt door drie rondhouten dekbalkgebinten. Voorhuis en achterhuis zijn gescheiden door een stenen brandmuur die tot in de nok doorloopt.

Indeling bedrijfsgedeelte

Het bedrijfsgedeelte in het achterhuis wordt door de ankerbalkgebinten in drie beuken ingedeeld. In het midden wordt de hoge middenbeuk ingenomen door de deel met aan de voorzijde een spekkast. In de linker zijbeuk zijn achter de genoemde woonvertrekken twee ruimtes ingebouwd. In de rechter zijbeuk bevindt zich nog stalruimte onder de hilde.

Afbeelding 1 van 3

Overzicht van de kapconstructie van het voorhuis.

Afbeelding 2 van 3

Zicht op het interieur van het bedrijfsgedeelte richting de achtergevel.

Afbeelding 3 van 3

Het bedrijfsgedeelte richting het woongedeelte.

Indeling woongedeelte

Het woongedeelte van de boerderij beslaat het voorhuis en een deel van het achterhuis. Hierin zijn twee voormalige woningen ingericht. Aan de voorzijde bevinden zich twee woonvertrekken, gescheiden door een middengang die doorloopt tot aan het bedrijfsgedeelte. Achter de rechter woonkamer bevindt zich een keuken met aangrenzend een in het bedrijfsgedeelte ingebouwde bijkeuken en toilet. Achter de linker woonkamer bevinden zich een kelder (tongewelf) met opkamer en een in het bedrijfsgedeelte ingebouwde tweede keuken met aangrenzend een slaapkamer. De rechter voorkamer geeft toegang tot de zoldertrap naar de zolder boven het woongedeelte. Deze ruimte is ingedeeld met vijf slaapkamers en een badkamer.

Afbeelding 1 van 19

Middengang in het voorhuis richting het achterhuis.

Afbeelding 2 van 19

Woonkamer links in het voorhuis.

Afbeelding 3 van 19

Achter de linker voorkamer bevindt zich de toegang tot de kelder (rechts) en de daarboven gelegen opkamer (links).

Afbeelding 4 van 19

Kelder met tongewelf achter de linker voorkamer.

Afbeelding 5 van 19

Opkamer boven de kelder.

Afbeelding 6 van 19

Achter de opkamer gelegen keuken in de linker zijbeuk van het achterhuis.

Afbeelding 7 van 19

Achter de keuken gelegen slaapkamer in de linker zijbeuk van het achterhuis.

Afbeelding 8 van 19

Woonkamer rechts in het voorhuis, met links de toegang tot de zoldertrap en rechts de deur naar de achtergelegen keuken.

Afbeelding 9 van 19

Voormalige keuken achter de rechter voorkamer.

Afbeelding 10 van 19

Zicht op het uitgebouwde deel van de keuken aan de rechterzijde.

Afbeelding 11 van 19

Bijkeuken in de rechter zijbeuk van het achterhuis.

Afbeelding 12 van 19

Zoldertrap.

Afbeelding 13 van 19

Overloop op de zolder van het voorhuis richting de rechter zijgevel.

Afbeelding 14 van 19

Slaapkamer links op de zolder van het voorhuis.

Afbeelding 15 van 19

Slaapkamer rechts op de zolder van het voorhuis.

Afbeelding 16 van 19

Grotere slaapkamer centraal aan de voorzijde.

Afbeelding 17 van 19

Kleine slaapkamer centraal aan de voorzijde.

Afbeelding 18 van 19

Slaapkamer ter plaatse van de dakopbouw aan de rechterzijde van het achterhuis.

Afbeelding 19 van 19

Centraal boven het achterhuis op zolder ingebouwde badkamer.

Schuur

De vrijstaande schuur is gebouwd op een rechthoekige plattegrond en telt één bouwlaag onder een grotendeels ingestort zadeldak met wolfeinden. Het dak was voor de instorting gedekt met een combinatie van riet, gesmoorde dakpannen en golfplaten. De bakstenen gevels zijn wit gepleisterd met een donkere plint. De voorgevel bevat centraal dubbele deeldeuren onder een segmentboog, geflankeerd door gietijzeren stalvensters en boven een houten venster onder een rollaag. De achtergevel bevat centraal een houten staldeur, met daarboven een houten luik onder een strek en een halfrond gietijzeren stalvenster. De rechter zijgevel is blind. De linker zijgevel is aan de rechterzijde ingedeeld met drie negenruits vensters, de linkerzijde is niet in het zicht.

Afbeelding 1 van 7

Dronebeeld van de schuur vanaf de achterzijde van het erf.

Afbeelding 2 van 7

Dronebeeld van de schuur vanaf de rechterzijde.

Afbeelding 3 van 7

Voorgevel van de schuur.

Afbeelding 4 van 7

Overzicht van de schuur en het erf aan de linkerkzijde.

Afbeelding 5 van 7

Achtergevel.

Afbeelding 6 van 7

Rechter zijgevel.

Afbeelding 7 van 7

Overzicht van het ingestorte dak, met zichtbare restanten van de ankerbalkgebinten.

Tijlijn

Ruimtelijke en historische context

De onderzochte boerderij is gelegen ten noordwesten van de dorpskern van Bemmelen aan de voormalige 'Plaksche Straat'. Daarachter strekten zich de akkers van het 'Plaksche Veld' uit. Van oudsher lag de nadruk van de boeren op het gemengd bedrijf. Reeds in de zeventiende eeuw was echter ook sprake van tabaks- en fruitteelt. Met name de fruitteelt zou in de twintigste eeuw dominant worden. *(Lees verder...)*

Bemmelen

Bemmelen is gelegen in de oostelijke Over-Betuwe, waar de Rijn zich splitst in de Waal en het Pannerdensch Kanaal. Omstreeks 1400 stroomde de Waal nog direct ten zuiden van Bemmelen. In de navolgende eeuwen breidden de meanders zich in zuidelijke en westelijke richting uit, waardoor brede uiterwaarden gevormd werden.^[1] De plaatsnaam Bemmelen duikt in 1178 voor het eerst in schriftelijke bronnen op als 'Bemele juxta Noviomagus'. De nederzetting lag op de handelsroute Nijmegen-Arnhem die de stroomruggen langs de Waal volgde. De kern van het dorp ontwikkelde zich in de middeleeuwen langs de Dorpsstraat aan de Waaldijk, waar een Romaans kerkgebouw werd gesticht. Later ontstond tevens lintvormige bebouwing aan de Teselaar en De Plak-Vossenhol (vroeger Plaksche Straat genoemd).^[2] Vanaf 1327 werd de Over-Betuwe bestuurd door een ambtsman van de hertog van Gelre, die meestal in Bemmelen resideerde. Dit trok vermoedelijk ook andere vermogende edelen aan. In de veertiende eeuw stonden in en rond het dorp maar liefst vier (versterkte) adellijke huizen, waaronder Huis te Bemmelen en Huis De Kinkelenburg.^[3]

De ruimtelijke structuur van Bemmelen bleef lange tijd grotendeels ongewijzigd. Pas na de Tweede Wereldoorlog vond verdichting plaats van de kern. Met de aanleg van de Verlengde Herckenrathweg kwam een nieuwe belangrijke verbindingsweg tot stand die de Plaksche Straat (Vossenhol) in tweeën splitste. De grote open ruimtes tussen de bestaande lintbebouwing werden geleidelijk volgebouwd met woonhuizen. Later volgden talloze uitbreidingen met woonwijken aan de noord-, oost- en westzijde. Op deze wijze werd ook de onderzochte boerderij aan de Vossenhol opgenomen in nieuwbouwwijk De Klaverkamp.^[4]

Footnotes

1. [^] *Monumenten Inventarisatie Project, Gemeentebeschrijving gemeente Bemmelen, Oosterbeek 1991, p. 7.*
2. [^] *Monumenten in Nederland. Gelderland, Zeist/Zwolle 2000, p. 111.*
3. [^] <https://historischekringbemmelen.nl/geschiedenis-bemmelen/>.
4. [^] *'Boerderij 'De Vossenhol' in Bemmelen', in: Historische Kring Bemmelen 9 (1999), nr. 3, p. 3-7.*

Afbeelding 1 van 1

Kadastraal verzamelplan van Bemmelen uit 1832. Het noorden is links. De locatie van Vossenhol 16 is blauw omcirkeld. (RCE beeldbank)

Agrarische bedrijfsvoering

Van oudsher was de bevolking van Bemmelse gericht op de landbouw. De nadruk lag tot halverwege de negentiende eeuw vooral op het gemengd bedrijf, waarbij het vee hoofdzakelijk gehouden werd voor de productie van stalmest. De mest werd in potstallen verzameld, waar zich in de loop van het jaar een dikke laag mest opbouwde die gemengd werd met strooisel. Deze natuurlijke meststof verspreidde men over de akkers, waar vooral rogge, tarwe, gerst en haver (en in Bemmelse al vanaf eind zeventiende eeuw aardappelen) werden verbouwd. Net als in andere delen van het Nederlandse rivierengebied lagen de akkers op de hoger gelegen gronden van de stroomruggen, waar zich aaneengesloten enken vormden. Ten westen van de huidige Vossenhof lagen de landbouwgronden van 'Het Plaksche Veld'. De lager gelegen gronden werden benut als hooi- en weiland.

In de loop der tijd verschoof het accent meer richting veeteelt. Vanaf het midden van de negentiende eeuw nam tevens in de regio het belang van de fruit- en tabaksteelt sterk toe. Beide teelten vormden echter al langer een belangrijke bron van (neven)inkomsten. De Betuwe werd in de zeventiende eeuw al 'de gemeyne appel-kelder van Holland en Vriesland' genoemd.^[1] Waar de tabaksteelt in de twintigste eeuw geleidelijk uit deze streek verdween, zette de omschakeling van landbouw en veehouderij naar grootschalige fruitteelt door. In en rond Bemmelse lagen talloze boomgaarden. Van industrie was in de negentiende- en vroege twintigste eeuw nog maar weinig sprake. De rivierklei bood van oudsher wel mogelijkheden voor baksteenfabricage in de uiterwaarden.^[2] Dit zorgde mede voor een vroege versterking van de gevels van boerderijen in het Gelderse rivierengebied.

Footnotes

1. [^] , *Boeren in Nederland. Geschiedenis van de landbouw 1500-2000*, Wageningen 2008, p. 189.
2. [^] *Monumenten Inventarisatie Project, Gemeentebeschrijving gemeente Bemmelse, Oosterbeek 1991*.

Afbeelding 1 van 2

Kadastraal minuutplan van Bemmelen, sectie E ('De Plak') uit 1832. Blauw omcirkeld de onderzochte locatie van Vossenhof 16. Ter plaatse stond reeds een boerderij aan wat toen nog de 'Plasche Straat' heette, aan de rand van de akkers van het 'Plasche Veld'. (RCE beeldbank)

Afbeelding 2 van 2

Luchtfoto van het gebied rond de Vossenhol van de RAF van 12 september 1944. De locatie van de onderzochte boerderij met schuur is geel omcirkeld. In en rond Bemmeloord, ook rond boerderij 'De Vossenhof' lagen destijds nog talloze boomgaarden. (<https://library.wur.nl/WebQuery/geoportal/raf>)

Bouw van een boerderij

Op kadastrale kaarten uit 1818 en 1832 staat op de plek van de huidige boerderij een kleinere boerderij weergegeven. Vermoedelijk bleven van deze oude boerderij nog restanten bewaard in het huidige achterhuis. *(Lees verder...)*

Kleinere boerderij

Aan de westzijde van de Plaksche Straat (nu Vossenhof) stond tussen de grote boerderijen 'de Plak' en 'Strykhagen' reeds in het begin van de negentiende eeuw een kleinere boerderij op een rechthoekige plattegrond. Op basis van de kadastrale kaarten uit 1818 en 1832 lag deze op dezelfde plaats als de huidige boerderij, maar was het oorspronkelijke gebouw een stuk kleiner. De oude contour komt overeen met die van het huidige achterhuis. Het is daarom denkbaar dat binnen de huidige boerderij, die vooral uiterlijke kenmerken van de tweede helft van de negentiende eeuw vertoont, een oudere kern bewaard is gebleven uit de achttiende- of vroege negentiende eeuw. Eigenaar van het 'huis en erf' en het zuidelijk aangrenzende akkerland was in 1832 de weduwe van landbouwer [REDACTED]. Vanaf 1841 bewoonden vijf generaties van de [REDACTED] de boerderij, die pas veel later de naam 'De Vossenhof' zou krijgen.^[1]

Footnotes

1. [^] [REDACTED], 'Boerderij 'De Vossenhof' in Bommel', in: *Historische Kring Bommel* 9 (1999), nr. 3, p. 3.

Afbeelding 1 van 3

Detail van de kadastrale kaart van Bemmelen uit 1818, met onder percelen 40-42 de kleinere boerderij met erf en bouwland. (Gelders Archief, beeldbank)

Afbeelding 2 van 3

Weergave van de kleine boerderij op het kadastraal minuutplan van 1832. (RCE, beeldbank)

Afbeelding 3 van 3

De contouren van de boerderij zoals weergegeven op de kadastrale kaarten van 1818 en 1832 komt overeen met de omvang van het huidige achterhuis. In donkerrood de onderdelen van de huidige boerderij die mogelijk nog van voor 1818 kunnen dateren. De kelder is met een gestippeld kruis weergegeven. De dwarsmuren kunnen in theorie nog delen van de oude voorgevel en de oorspronkelijke scheidingsmuur met het bedrijfsgedeelte bevatten.

Restanten van een mogelijk oudere kern in het achterhuis

Op basis van de kadastrale informatie zouden de gebintenstructuur en delen van de indeling van het achterhuis nog van voor 1818 kunnen dateren. De oorspronkelijke driebeukige boerderij was in dat geval vier gebintvakken diep, waarbij het voorste gebintvak (ter plaatse van de opkamer en keuken) in gebruik zou zijn geweest als woongedeelte. De oude voorgevel zou ter plaatse van de huidige scheidingsmuur tussen voorhuis en achterhuis gestaan kunnen hebben. De indeling van een centrale heerd met rechts een zijkamer en in de linker zijbeuk een kelder met opkamer (voorheen onder het schuine dak) zou goed binnen de oorspronkelijke opzet van de kleinere boerderij kunnen passen. De oostelijke begrenzing van het tongewelf zou binnen deze hypothese wel voorbij het gebint steken.^[1] Het bedrijfsgedeelte was volgens de typologie van het Oost-Nederlandse hallehuis ingedeeld in een hoge middenbeuk als deel en twee lagere zijbeuken waarin onder de hilden potstallen waren gesitueerd.

Vanwege de beperkte toegankelijkheid van het bedrijfsgedeelte en latere afwerkingen was het niet mogelijk om de vloer, de gebinten, de hilden, de stalinrichting, de kap en de zijgevels en scheidingsmuren in het achterhuis nader te onderzoeken en enkele eerdere bevindingen van de SHBO te toetsen. Hierdoor blijft de datering en historische samenhang van deze onderdelen vooralsnog onduidelijk. Uit de beperkte waarnemingen kan wel vastgesteld worden dat op de deel nog een lemen vloer ligt en dat de gebinten gemaakt zijn van populierenhout. Op het eerste gebint aan de voorzijde was het gehakte telmerk I zichtbaar. De SHBO constateerde in 1998 dat op het achterste gebint het telmerk II te zien was in de vorm van twee halve maantjes.^[2] Dit zou betekenen dat de gebinten misschien niet meer op de oorspronkelijke volgorde staan. Nader onderzoek van de gebintenstructuur is noodzakelijk om de homogeniteit en samenhang van de gebinten vast te stellen.

Footnotes

1. [^] Dat pleit mogelijk voor een latere aanleg (of uitbreiding) van de kelder.
2. [^] SHBO, *Boerderij De Vossenhof, Vossenhol 16 gem. Bemmelen (Gld.)*, *Bouwhistorische waarneming nr. 40*, Arnhem 1998, p. 4.

Afbeelding 1 van 6

Overzicht van de deel in het bedrijfsgedeelte van de boerderij, foto richting de achtergevel. De ankerbalkgebinten zijn gemaakt van populierenhout. Op de deel ligt nog een lemen vloer.

Afbeelding 2 van 6

Op het eerste gebint vanaf de voorzijde van de boerderij is op de ankerbalk het gehakte telmerk I waargenomen.

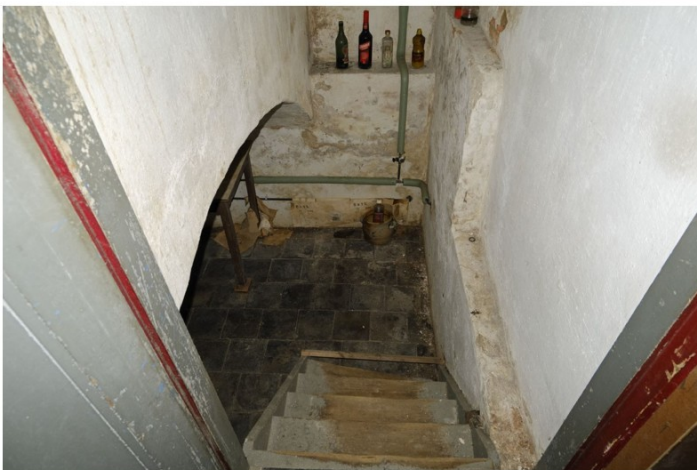
Afbeelding 3 van 6

De scheidingsmuur in het achterhuis tussen het bedrijfsgedeelte en het woongedeelte was maar beperkt waarneembaar. De gebintenstructuur met de gebintplaat (A) en de windschoor (B) loopt door tot voorbij de muur. Een deel is ter plaatse van de in 1977 gerealiseerde dakopbouw vernieuwd met moderne kalkzandsteen (C).

Afbeelding 4 van 6

De kelder met tongewelf zou nog tot de oorspronkelijke opzet van de kleinere boerderij van voor 1818 kunnen behoren. Op de vloer liggen gesmoorde plavuizen, aan de linkerkant een oude pekelbak.

Afbeelding 5 van 6

De keldertoegang vanuit de hal. De leidt niet direct naar de ruimte onder het tongewelf, maar naar een soort hoge tussenruimte die waarschijnlijk is gerealiseerd bij het doortrekken van de hal van het voorhuis na ca. 1875.

Afbeelding 6 van 6

In de gangmuur is aan de zijde van de kelder het bouwspoor van een dichtgezette doorgang te zien, mogelijk een oudere entree naar de kelder.

Nieuwbouw schuur en verbouwing boerderij ca. 1875

In de tweede helft van de negentiende eeuw werd de boerderij verbouwd, aan de voorzijde uitgebreid met het huidige voorhuis en verrees op het erf een vrijstaande schuur. Het kadaster legde de gewijzigde contouren van de bebouwing op het perceel vast op het kadastrale veldwerk van dienstjaar 1879. (*Lees verder...*)

In de tweede helft van de negentiende eeuw werd de boerderij aan de voorzijde uitgebreid en verrees op het erf een vrijstaande schuur. Het kadaster legde de nieuwbouw van de schuur ('stichting') en de uitbreiding van de boerderij ('bijbouw') vast op het kadastrale veldwerk van dienstjaar 1879.^[1] Het boerenbedrijf was in de late negentiende eeuw eigendom van Johannes Jansen (ca. 1853-1920). Hij was in 1886 getrouwd met Maria Johanna Bouwman (1849-1931).

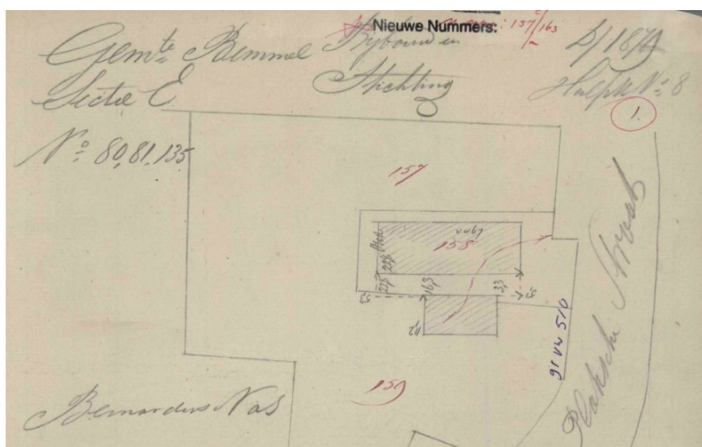
Bouw van een nieuw voorhuis

De uitbreiding van de boerderij betrof feitelijk de nieuwbouw van het huidige ondiepe voorhuis. De gevels werden boven een gepleisterde plint opgetrokken in kruisverband en waren oorspronkelijk niet geschilderd. De gevelindeling en de indeling van het interieur uit ca. 1875 bleef grotendeels gaaf bewaard. Men deelde het voorhuis in met een centrale middengang met aan weerszijden één vertrek. De voorgevel kreeg centraal de voordeur en op de begane grond van het nieuwe voorhuis werden verder grote schuifvensters geplaatst. Op de oude kozijnen zijn nog de bouwsporen te zien van de duimen van de oorspronkelijke luiken. De vensters, luiken en de voordeur zijn later allemaal gemoderniseerd. Het is aannemelijk dat er aanvankelijk op zolderniveau nog geen vensters, maar kleinere luiken in de zijgevels aanwezig waren.^[2] De zolder was in deze periode nog niet ingedeeld met slaapkamers, maar diende als open bergzolder voor bijvoorbeeld gedorst graan.

De rondhouten sporenkap van het voorhuis dateert nog uit de bouwtijd. Of dat ook geldt voor de zolderbalklaag is niet bekend. Deze is nergens in het zicht. Afgezien van enkele paneeldeuren en de hergebruikte dubbele glasdeuren van een voormalige bedstede in een spekkast op de deel, zijn in het interieur verder geen interieuronderdelen uit de negentiende eeuw bewaard gebleven.

Footnotes

1. [^] *De kadastrale hulpkarten van kantoor Nijmegen van voor 1944 zijn door oorlogshandelingen verloren gegaan.*
2. [^] *Het feit dat de lekdorpels van de huidige zoldervensters, in tegenstelling tot de vensters op de begane grond, niet gepleisterd zijn, vormt hiervoor een extra argument.*

Afbeelding 1 van 8

Kadastraal veldwerk uit d.j. 1879 waarop de uitbreiding van de boerderij met een nieuw voorhuis en de nieuwbouw van de vrijstaande schuur werd vastgelegd. (Kadaster)

Afbeelding 2 van 8

Aanduiding van de schuur en het voorhuis op de luchtfoto, allebei omstreeks 1875 gebouwd.

Afbeelding 3 van 8

Overzicht van de voorgevel van het voorhuis uit ca. 1875.

Afbeelding 4 van 8

De oorspronkelijke (schuif)ramen van het voorhuis zijn later vervangen, maar de oude kozijnen zijn bewaard gebleven. Hierop zijn nog de dichtgezette gaten van de verwijderde duimen van de oude luiken zichtbaar.

Afbeelding 5 van 8

De middengang in het voorhuis richting het bedrijfsgedeelte. Links een laat negentiende-eeuwse paneeldeur die naar de voormalige 'goeikamer' leidt.

Afbeelding 6 van 8

De rondhouten kap van het voorhuis dateert nog uit de bouwtijd van ca. 1875. De verbeterde Hollandse pannen zijn later aangebracht.

Afbeelding 7 van 8

De sporenkap wordt ondersteund door drie rondhouten dekbalkgebinten.

Afbeelding 8 van 8

Overzicht van de deel in het achterhuis richting het woongedeelte. De dubbele glasdeuren geven toegang tot een voormalige spekkast, maar maakten oorspronkelijk deel uit van een bedstede in het voorhuis.

Achterhuis

Ook het achterhuis heeft haar huidige verschijningsvorm hoofdzakelijk te danken aan één of meerdere verbouwingen in de negentiende eeuw. De met vlechtingen uitgevoerde bakstenen achtergevel - en het hierop aansluitende deel van de linker zijgevel - kan globaal gedateerd worden omstreeks het midden van de negentiende eeuw. Het is denkbaar dat de verbouwing van het bedrijfsgedeelte en de nieuwbouw van het voorhuis deel uitmaakten van één bouwcampagne rond 1875, waarbij een groot deel van de boerderij ingrijpend werd vernieuwd. De achtergevel was oorspronkelijk voorzien van twee hooiluiken op zolderniveau en ronde stalvensters aan weerszijden van de dubbele deeldeuren. Bij de huidige stand van onderzoek is er weinig zicht op de ontwikkeling van de historische stalinrichting. Op enig moment zullen de potstallen vervangen zijn door grupstallen. Ter plaatse van de voormalige koeienstal in de rechter zijbeuk zijn in de zijgevel twee houten mestluiken opgenomen.

Afbeelding 1 van 3

Overzicht van de achtergevel uit de tweede helft van de negentiende eeuw, met in geel de contouren van de later verwijderde ronde stalramen en hooiluiken.

Afbeelding 2 van 3

De kozijnen van de twee hooiluiken zijn later zeer waarschijnlijk herplaatst (met nieuw raam) in de rechter zijgevel van het bedrijfsgedeelte.

Afbeelding 3 van 3

Referentie van een gevel met ronde stalvensters van een schuur in Wilp uit 1854.

Nieuwbouw van een vrijstaande schuur

De traditionele, driebeukige bakstenen schuur werd omstreeks 1875 zeer waarschijnlijk gebouwd als veeschuur, mogelijk gecombineerd met een wagenberging. In het *Monumentenboek* [1] wordt het gebouw omschreven als 'de tabaksschuur'. Hoewel het erf en de naastgelegen akker in de kadastrale legger van [2] inderdaad staat aangeduid als 'tabaks- en teelland', ontbreken voor de classificatie als tabaksschuur vrijwel alle gebouwtypologische en constructieve kenmerken. Mogelijk ging de familie [3] zich pas na de bouw van de schuur specifiek toeleggen op de tabaks- en fruitteelt. Bij zijn huwelijk in 1886 met [4] stond [5] nog te boek als landbouwer. Kort daarna werd hij bij de geboorteaangifte van zijn kinderen in de periode 1887-1891 als 'tabaksplanter' geregistreerd. [6] Het is verder onzeker of de tabaksbladeren wel op eigen erf werden gedroogd. In dat geval zouden namelijk destijds in de schuur of in het bedrijfsgedeelte van de boerderij de kenmerkende droogrekken ('hanken') aangebracht moeten zijn. Hiervan ontbreekt elk zichtbaar spoor, ook de SHBO maakte hier in 1998 geen melding van.

De bakstenen gevels waren rondom oorspronkelijk zeer waarschijnlijk uitgevoerd in schoon metselwerk. De oorspronkelijke gevelindeling is door vele latere veranderingen en het aangebrachte pleisterwerk moeilijk te achterhalen. De hoofddraagconstructie bestond uit twee ankerbalkgebinten, vermoedelijk van populierenhout, waarvan de restanten deels nog overeind staan. De gebinten waren rond genummerd I t/m VIII met gehakte telmerken. [7] De rondhouten sporenkap is vrij recent ingestort.

Footnotes

1. [8] en [9]; *Monumentenboek Bommel, Bommel 2001*, p. 59.
2. [10] *Gelders Archief, Burgerlijke stand Gelderland, Bommel, archief 0207, inv.nr. 6314.07*.
3. [11] *SHBO, Boerderij De Vossenhof, Vossenhol 16 gem. Bommel (Gld.), Bouwhistorische waarneming nr. 40, Arnhem 1998, p. 8-9*.

Afbeelding 1 van 3

Voorgevel van de vrijstaande schuur uit ca. 1875. De gevels zijn later gepleisterd en voorzien van een nieuwe gevelindeling. Het is wel aannemelijk dat aan deze zijde ook oorspronkelijk al deeldeuren geplaatst waren. Het kozijn op zolderniveau zou bij één van de oude luiken in de zijgevels van het voorhuis van de boerderij behoord hebben en later in de schuur herplaatst zijn.

Afbeelding 2 van 3

Achtergevel van de schuur. Het houten luik boven de deur zou oorspronkelijk uit één van de zijgevels van het voorhuis afkomstig zijn.

Afbeelding 3 van 3

Zicht op het ingestorte dak van de schuur. Daartussen zijn de restanten zichtbaar van twee ankerbalkgebinten.

Veranderingen in de twintigste eeuw

In de loop van de twintigste eeuw werd de boerderij op een groot aantal punten gemoderniseerd. Hierbij kwam voor een groot deel de huidige verschijningsvorm van het exterieur en interieur tot stand. Van de schuur werd de gevelindeling vrijwel geheel gewijzigd, waarna de gevels gepleisterd werden. Later volgde leegstand en trad het verval van beide gebouwen in. *(Lees verder...)*

Na de dood van [REDACTED] op [REDACTED] ging het boerenbedrijf over op zijn zoon [REDACTED] (1888-1960). Deze trouwde, mogelijk deels uit praktische overwegingen, een maand later op [REDACTED] met [REDACTED]^[1] Het feit dat [REDACTED] te boek stond als 'fruitkweker', toont aan dat men binnen de bedrijfsvoering reeds was overgeschakeld op de grootschalige fruitteelt. Op een luchtfoto van de RAF uit 1944 is te zien dat rond de boerderij meerdere boomgaarden waren aangeplant. In 1960 erfde zoon [REDACTED] [REDACTED]. Hij woonde tegen het einde van de twintigste eeuw [REDACTED] op de boerderij. Vermoedelijk was echter al veel eerder sprake van dubbele bewoning.

Modernisering van de boerderij

In de loop van de twintigste eeuw werd de boerderij op een aantal punten gemoderniseerd. Volgens de in 1998 geïnterviewde eigenaar betrof het grotendeels vernieuwingen en herstel van oorlogsschade van kort na de Tweede Wereldoorlog. De in het rapport van de SHBO opgenomen conclusies van deze *oral history* zijn ten aanzien van de datering van latere verbouwingen echter niet helemaal accuraat.^[2] Op basis van de uiterlijke verschijningsvorm van de vensters en deuren van het woongedeelte, zouden sommige veranderingen mogelijk al in de eerste helft van de twintigste eeuw (omstreeks 1930) plaatsgevonden kunnen hebben.

Dubbele bewoning

Een belangrijk deel van de veranderingen hing samen met het realiseren en/of moderniseren van twee aparte woningen in de boerderij. Daarvoor werd het woongedeelte naar achteren toe uitgebreid ten koste van de stalruimte in het bedrijfsgedeelte. Aan de Vossenhol werd een nieuw hekwerk geplaatst met daarin twee enkele poorten en één dubbele inrijpoort. Het dak van de boerderij werd voorzien van rode verbeterde Hollandse pannen i.c.m. riet. De huidige interieurafwerking, in het woongedeelte, waaronder schouwen en plafonds van zachtboard, werd aangebracht in de tweede helft van de twintigste eeuw.

Rechts

De rechter woning bestond uit de rechter voorkamer, met daarachter een keuken, met aangrenzend een bijkeuken. Van de woonkamer werd een portaal afgescheiden voor een nieuwe zoldertrap. De bedsteden werden ingeruild voor twee slaapkamers op de zolder van het voorhuis. Hiervoor werden in beide zijgevels nieuwe zoldervensters geplaatst. Tegelijkertijd werden ook de bestaande deuren en vensters van het woongedeelte gemoderniseerd.

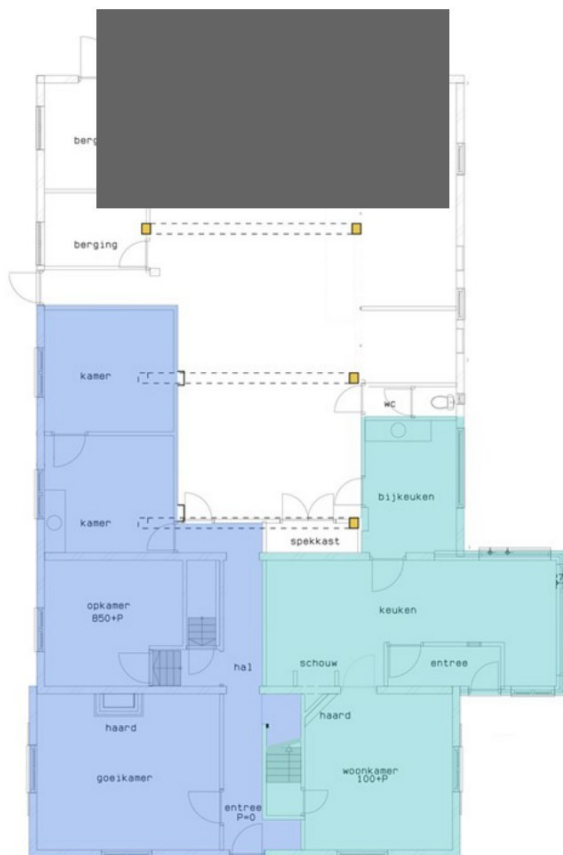
Footnotes

- ¹ <https://gw.geneanet.org/>.
- ² Zo wordt de uitbreiding van de keuken aan de rechterzijde van het woongedeelte in 1971 gedateerd, terwijl de vergunning in 1977 werd afgegeven.

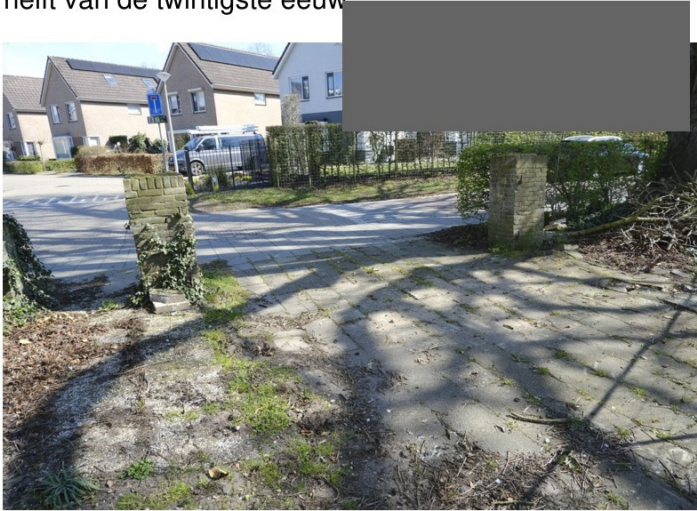
Afbeelding 1 van 9

Detail van de luchtfoto van de RAF uit 1944. De boerderij en schuur staan te midden van aan elkaar grenzende boomgaarden. In het linker dakvlak van het bedrijfsgedeelte lijkt aan de achterzijde nog de lijn van een licht geknikt dak zichtbaar. Grenzend aan het voorhuis lijkt het erop dat de opkamer al wel plat dak had en dus in 1944 reeds verhoogd was.

Afbeelding 2 van 9

De boerderij werd op enig moment geschikt gemaakt voor dubbele bewoning. Op de plattegrond zijn de verschillende ruimten van de linker (blauw) en de rechter woning (turquoise) ingekleurd. Deze verdeling kreeg haar uiteindelijke vorm na verbouwingen in de jaren '70, maar ontstond vermoedelijk in de eerste helft van de twintigste eeuw.

Afbeelding 3 van 9

De gemetselde pijlers van de voormalige dubbele inrijpoort aan de Vossenhol. Links daarvan een enkele doorgang. De pijlers bevatten nog de duimen van de verdwenen poort. Het hekwerk dateert waarschijnlijk uit de eerste helft van de twintigste eeuw.

Afbeelding 4 van 9

De doorgang geheel rechts in het hekwerk leidde naar de zij-entree die toegang gaf tot de rechter woning. Deze entree bevond zich in de rechter zijgevel, de deur en het venster werden in 1977 herplaatst in de nieuwe uitbouw.

Afbeelding 5 van 9

De bestaande ramen van het voorhuis en van de opkamer werden waarschijnlijk omstreeks 1930 vernieuwd. Tegelijkertijd verving men de oude luiken in de zijgevels op zolderniveau door vensters.

Afbeelding 6 van 9

De vensters op zolderniveau zorgden voor daglicht in de nieuwe zolderkamers. Deze zijn beiden nog voorzien van een Bruynzeel paneeldeur uit ca. 1930. De zachtboardplafonds in beide kamers zijn vermoedelijk omstreeks 1950 aangebracht.

Afbeelding 7 van 9

Slaapkamer op zolder aan de linkerkzijde van het voorhuis.

Afbeelding 8 van 9

De slaapkamers maakten deel uit van de rechter woning. Hiervoor werd van de rechter voorkamer een portaal afgescheiden voor een vaste zoldertrap. De bijbehorende paneeldeur dateert nog uit de late negentiende en werd vanuit de gang op deze plek herplaatst.

Afbeelding 9 van 9

Voormalige keuken van de rechter woning. De schouw, het zachtboardplafond en de servieskast dateren vermoedelijk uit omstreeks 1950.

Links

De linker woning werd gevormd door de linker voorkamer (de voormalige 'goeikamer') en de achtergelegen kelder/opkamer. Op enig moment werd de bestaande gang van het voorhuis doorgetrokken in het achterhuis, wijzigde de toegang tot de kelder en verhoogde men de bestaande opkamer onder een plat dak. Achter de opkamer zouden in 1956 in de linker zijbeuk een bij deze woning behorende keuken en slaapkamer ingebouwd zijn.

Bedrijfsgeboude

De verdere modernisering in het bedrijfsgeboude konden niet geïnteriseerd worden. In de zijgevels en achtergevel werden nieuwe vensters geplaatst, in de rechter zijgevel werden hierbij kozijnen van de oude hooiluiken uit de achtergevel hergebruikt. Men vernieuwde tevens de deeldeuren in de achtergevel, waarbij de draairichting omgekeerd werd.

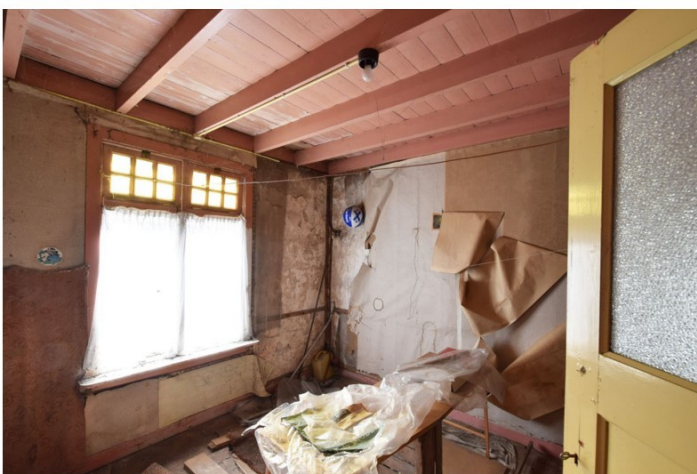
Afbeelding 1 van 7

Overzicht van de woonkamer van de linker woning. Het interieur dateert van na de Tweede Wereldoorlog.

Afbeelding 2 van 7

Overzicht van de keldertoegang en het trapje naar de opkamer. Deze indeling is waarschijnlijk bij de modernisering van de boerderij en de verhoging van de opkamer omstreeks 1930 ontstaan.

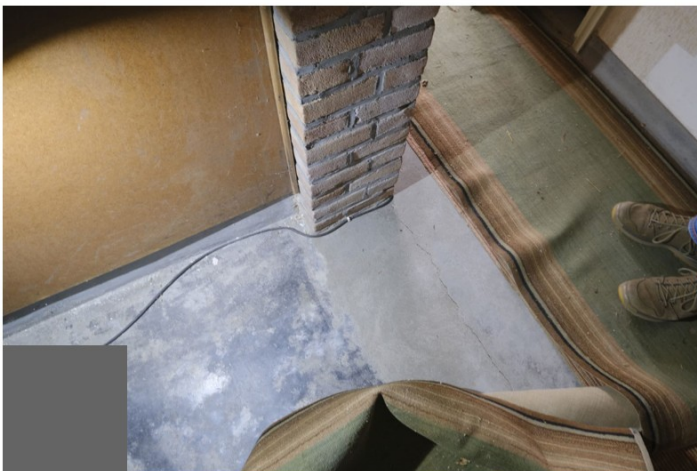
Afbeelding 3 van 7

opkamer.jpg

Afbeelding 4 van 7

De linker zijgevel werd in de twintigste eeuw gedeeltelijk verhoogd onder een plat dak, ter plaatste van de keuken en slaapkamer (vernieuwd in halfsteens verband) naar verluid in 1956, ter plaatse van de opkamer waarschijnlijk al omstreeks 1930.

Afbeelding 5 van 7

Bij de uitbreiding van de linker woning, met een aparte keuken en achtergelegen slaapkamer in de linker zijbeuk, werd de bestaande gang naar achteren doorgetrokken. De doorgang werd aangepast en voorzien van een gemetselde boog.

Afbeelding 6 van 7

Keuken uit de jaren '50 van de linker woning.

Afbeelding 7 van 7

Slaapkamer van de linker woning.

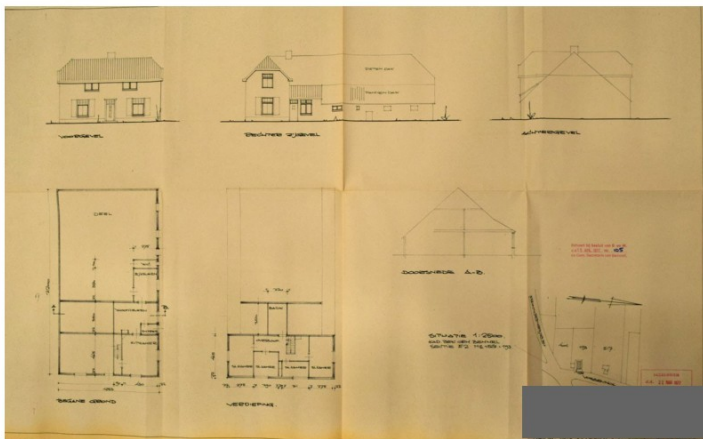
Verbouwingen jaren '70

In 1973 kreeg [REDACTED] vergunning voor het realiseren van twee extra slaapkamers centraal op zolder. De vertrekken kregen licht via twee nieuwe zoldervensters in de voorgevel. De overloop werd via een doorbraak in de brandmuur verbonden met een nieuwe badkamer. Vier jaar later realiseerde men in 1977 een uitbouw aan de rechterzijde van het woongedeelte, waarbij de bestaande keuken werd vergroot. Daarboven kwam op zolder een dakopbouw tot stand met ruimte voor een vijfde slaapkamer.

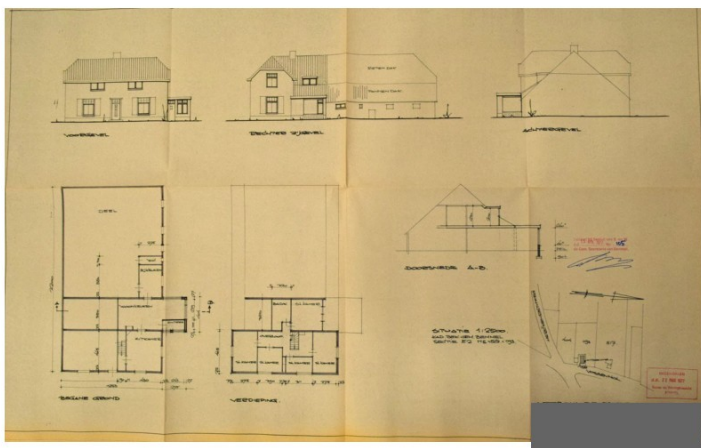
Afbeelding 1 van 7

Bouwtekening uit 1973 van het invullen van de resterende zolderruimte met een afgewerkte overloop en twee extra slaapkamers. Hiervoor werden in de voorgevel twee nieuwe zoldervensters geplaatst. (Regionaal Archief Nijmegen)

Afbeelding 2 van 7

Tekening bestaande situatie 1977 van de rechter woning. De indeling van de linker woning is niet weergegeven. (Regionaal Archief Nijmegen)

Afbeelding 3 van 7

Tekening nieuwe situatie 1977. Het tochtportaal van de uitgebouwde entree en de bovengelegen dakkapel/dakopbouw zouden uiteindelijk iets anders uitgevoerd worden. (Regionaal Archief Nijmegen)

Afbeelding 4 van 7

Zicht op de uitbouw vanuit de keuken van de rechter woning. In het plafond is de uitbreiding duidelijk zichtbaar.

Afbeelding 5 van 7

Het interieur van de (bij)keuken van de rechter woning werd in de jaren '70 of '80 gemoderniseerd.

Afbeelding 6 van 7

Overzicht van de overloop op de zolder van het voorhuis. Rechts de toegang tot één van de in 1972 gerealiseerde slaapkamers, links de doorgang naar de in deze periode gemaakte badkamer.

Afbeelding 7 van 7

Slaapkamer ter plaatse van de dakopbouw uit 1977. Rechts een deel van een windschoor dat door de scheidingsmuur steekt en verbonden zal zijn met een gebintplaat boven het zachtboardplafond.

Veranderingen van de schuur

Na de Tweede Wereldoorlog werd, mogelijk in meerdere fasen, de gevelindeling van de schuur gewijzigd. Daarbij werden naar verwachting ook substantiële delen van de gevels zelf vernieuwd, waarna men het geheel afwerkte met een pleisterlaag. In de voor- en achtergevel van de schuur werden oude luiken, kozijnen en stalvensters van de boerderij herplaatst. Ook de deuren van de schuur zouden in deze periode vernieuwd zijn. In de linker zijgevel bracht men aan de voorzijde drie vensters met roedeverdeling aan, naar verluid bevond zich in de schuur op deze plek een kippenhok. Aan de achterzijde zouden in deze zijgevel nog de mestdeuren van voormalige varkenshokken aanwezig zijn, deze konden gedurende het veldwerk echter niet waargenomen worden.

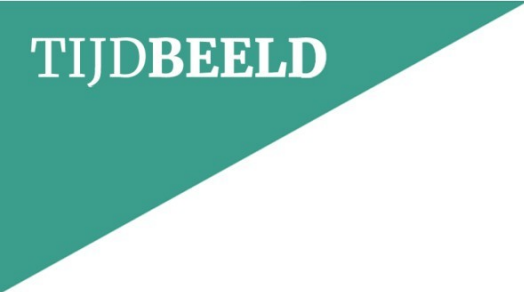
Afbeelding 1 van 2

De rechter zijgevel van de schuur is in de huidige situatie blind, maar zal oorspronkelijk ingedeeld zijn geweest met (stal)vensters, deuren en/of mestluiken.

Afbeelding 2 van 2

De gevels van de schuur werden niet alleen opnieuw ingedeeld en van een pleisterlaag voorzien. Aan de voorzijde is zichtbaar dat het metselwerk ter plaatse van de rollaag uit machinale steen bestaat en later moet zijn aangebracht. Dit duidt mogelijk op aanpassing van de dakhelling.

Waardestelling

Samenvatting van de bouwgeschiedenis

De onderzochte boerderij is gelegen ten noordwesten van de dorpskern van Bommel aan de voormalige 'Plaksche Straat'. Daarachter strekten zich de akkers van het 'Plaksche Veld' uit. Van oudsher lag de nadruk van de boeren op het gemengd bedrijf. Reeds in de zeventiende eeuw was echter ook sprake van tabaks- en fruitteelt. Met name de fruitteelt zou in Bommel - en ook binnen de bedrijfsvoering van 'De Vossenhol', in de twintigste eeuw dominant worden. Aan de westzijde van de Plaksche Straat (nu Vossenhol) stond reeds in het begin van de negentiende eeuw een kleinere boerderij op een rechthoekige plattegrond. Op basis van de kadastrale kaarten uit 1818 en 1832 lag deze op dezelfde plaats als de huidige boerderij, maar was het oorspronkelijke gebouw een stuk kleiner. De oude contour komt overeen met die van het huidige achterhuis. De gebintenstructuur en delen van de indeling van het achterhuis zouden nog van voor 1818 kunnen dateren.

In de tweede helft van de negentiende eeuw werd de boerderij aan de voorzijde uitgebreid en verrees op het erf een vrijstaande schuur. Het kadaster legde de nieuwbouw van de schuur en de uitbreiding van de boerderij vast op het kadastrale veldwerk van dienstjaar 1879. De uitbreiding van de boerderij betrof feitelijk de nieuwbouw van het huidige ondiepe voorhuis. Ook de vernieuwing van de achtergevel en het aangrenzende deel van de linker zijgevel maakte mogelijk deel uit van deze bouwcampagne.

In de loop van de twintigste eeuw werd de boerderij op een aantal punten gemoderniseerd. Hierbij kwam voor een groot deel de huidige verschijningsvorm van het exterieur en interieur tot stand. Een belangrijk deel van de veranderingen hing samen met het realiseren en/of moderniseren van twee aparte woningen in de boerderij. De vernieuwing van de ramen van het voorhuis, het verhogen van de opkamer, het realiseren van twee slaapkamers op zolder en het plaatsen van een vaste zoldertrap vond waarschijnlijk plaats omstreeks 1930. Na de Tweede Wereldoorlog volgde de uitbreiding van beide woningen naar achteren toe, werden extra slaapkamers en een badkamer op zolder gerealiseerd en kwam aan de rechterzijde een uitbouw tot stand. Van de schuur werd de gevelindeling vrijwel geheel gewijzigd, waarna de gevels gepleisterd werden. Later volgde leegstand en trad het verval van beide gebouwen in.

84

Waardestelling

De waardestelling is opgesteld volgens de *Uitvoeringsrichtlijn Bouwhistorisch onderzoek met waardestelling URL 2007* van de Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM). De waardestelling vindt plaats op twee niveaus: het gebouwde object in relatie tot zijn bredere context en de betekenis van de verschillende onderdelen in relatie tot het object zelf. Het eerste betreffen de 'contextuele waarden' en het tweede de 'intrinsieke waarden'. De waardestelling bestaat uit tekst en tekening die complementair en onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. De intrinsieke waardestelling vindt zijn neerslag in de waarderingsplattegronden.

Contextuele waarden

De contextuele waarden zijn volgens de Uitvoeringsrichtlijn Bouwhistorisch onderzoek onderverdeeld in een aantal deelwaardestellingen: historische waarden, ruimtelijke waarden, architectuurhistorische waarden, bouwhistorische waarden, kunsthistorische waarden, gebruikswaarden / functiespecifieke waarden en herinneringswaarden. Elk van deze deelwaarden wordt getoetst aan de hand van de criteria gaafheid en zeldzaamheid.

Historische waarden, gebruikswaarden en herinneringswaarden

De boerderij en de schuur zijn van belang

vanwege de herinnering aan en verwijzing naar bewoning en ontwikkeling van het boerenbedrijf op de hogere gronden van het voormalige 'Plaksche Veld' in Bemmelen. Binnen het gemengd bedrijf hebben vanaf de negentiende eeuw de tabaksteelt en met name vanaf de twintigste eeuw de fruitteelt een belangrijke rol gespeeld.

vanwege de herkenbaarheid van het historisch gebruik. Dit komt met name tot uiting in de hoofdvorm van beide gebouwen, de scheiding tussen een woongedeelte aan de voorzijde en een agrarisch bedrijfsgebouw aan de achterzijde van de boerderij en de aanwezigheid van kenmerkende elementen als deuren en mestluiken.

vanwege de indeling van het woongedeelte in combinatie met de indeling van het hekwerk, als tastbare herinnering aan de dubbele bewoning van de boerderij in de twintigste eeuw. De plaatsing van een vaste zoldertrap en de indeling met twee zolderkamers herinneren tevens aan de ontwikkeling van het wooncomfort in de eerste helft van de twintigste eeuw (en tbc bestrijding) en markeren de transitie op de boerderij van het slapen in bedsteden naar het slapen in ledikanten in volwaardige slaapkamers.

Ruimtelijke waarden

De boerderij en de schuur zijn van belang

als ruimtelijk en historisch-agrarisch ensemble dat tot stand kwam na de bouw van de schuur en de verbouwing van de boerderij omstreeks 1875.

vanwege de deels nog herkenbare agrarische erfinrichting. Dit komt tot uiting in de restanten van een siertuin met hoge bomen aan de voorzijde en rechterzijde van de boerderij, het hekwerk aan de straat, erfverharding tussen de gebouwen en aan de achterzijde van de boerderij en het met een haag begrensde open grasveld waar voorheen een akker en later boomgaard lag.

Architectuurhistorische waarden

De boerderij is van belang

vanwege de architectonische verschijningsvorm van een traditioneel vormgegeven hallehuis met haaks hierop aangebouwd voorhuis, uitgevoerd met bakstenen gevels en voorzien van een met riet en rode keramische pannen gedekt wolfdak.

vanwege de relatief gaaf bewaard gebleven gevelindeling uit ca. 1875. Het gaat hierbij hoofdzakelijk om de indeling van de achtergevel van de boerderij en de gevelindeling van het voorhuis met achtergelegen

kelder en opkamer (links).

vanwege de relatief gaaf bewaard gebleven indeling van het woongedeelte uit ca. 1875, met een centrale middengang, twee voorkamers en een (vermoedelijk oudere) achtergelegen kelder met opkamer. Van de bijbehorende laat negentiende-eeuwse interieurafwerking resteren voor zover zichtbaar enkel nog twee paneeldeuren (één verplaatst) en de dubbele bedstededeuren (verplaatst).

vanwege de modernisering van het woongedeelte omstreeks 1930, vooral herkenbaar aan de vormgeving van ramen en (binnen)deuren.

De schuur is van belang vanwege de architectonische verschijningsvorm van een traditioneel en doelmatig vormgegeven driebeukig bijgebouw met bakstenen gevels en deeldeuren in de oostgevel (voorgevel). De huidige gevelindeling en -afwerking is voor zover zichtbaar later tot stand gekomen.

Bouwhistorische waarden

De boerderij is van belang

vanwege de (zichtbaar) bewaard gebleven constructieve opzet van het voorhuis uit ca. 1875, bestaande uit gevels, gangmuren en de rondhouten kapconstructie. De zolderbalklaag is niet in het zicht.

vanwege de onderdelen van een mogelijk oudere kern van een kleinere boerderij van voor 1818 in het achterhuis, bestaande uit de gebintenstructuur van populierenhout, de rechter zijgevel, scheidingsmuren (ter plaatse van mogelijk oorspronkelijke brandmuur en voorgevel), de leemvloer op de deel en de kelder met tongewelf.

vanwege de historische gelaagdheid, die onder meer tot uiting komt in bouwsporen in gevels van dichtgezette, voormalige gevelopeningen en herplaatste kozijnen, luiken, deuren en vensters. De afleesbaarheid van de vroegste fase van de bouwgeschiedenis is in dit stadium beperkt, vanwege de uit veiligheidsoverwegingen niet nader onderzochte onderdelen van het achterhuis.

De schuur is van belang vanwege de restanten van de oorspronkelijke gebintenstructuur uit ca. 1875.

Intrinsieke waarden

Bij de intrinsieke waarden worden de fysieke elementen in onderlinge samenhang gewaardeerd en getoetst op het belang van het onderdeel binnen het object. Dat houdt in dat ouderdom niet per se hoeft te leiden tot een hoge waardering. Ook kunnen elementen uit dezelfde bouwphase van verschillende waarde zijn op basis van verschillen in gaafheid of de betekenis binnen de ruimtelijke structuur. Deze onderdelen kunnen een materiële waarde hebben, maar ook een conceptuele waarde, vanwege het achterliggende ontwerpidee of de functionele betekenis binnen het object. Op de waarderingsplattegrond zijn de intrinsieke waarden van de ruimtelijke structuur in drie gradaties of categorieën in kleur weergegeven:

Hoge intrinsieke waarde (blauw): van groot belang voor het karakter, de structuur of de betekenis van het object.

Positieve intrinsieke waarde (groen): van ondersteunend belang voor het karakter, de structuur of de betekenis van het object.

Indifferente intrinsieke waarde (geel): van weinig of geen belang voor het karakter, de structuur of de betekenis van het object.

De intrinsieke waarden van de interieurafwerking, zichtbare balklagen, kozijnen en ramen/deuren worden met symbolen aangeduid, zoals weergegeven in de legenda.

Aanbevelingen voor nader onderzoek

Vanwege beperkingen in de toegankelijkheid van de schuur en het achterhuis van de boerderij, konden belangrijke onderdelen van de constructie en het interieur niet of alleen globaal onderzocht worden. Verder gaan naar verwachting ook belangrijke bouwsporen schuil achter latere afwerkingen, zoals pleisterwerk en plafonds. De geplande verbouwing van de boerderij en herbouw van de schuur bieden wellicht kansen om deze onderdelen beter te documenteren en de bouwgeschiedenis en de waardestelling op punten aan te vullen of mogelijk te corrigeren. Het gaat in hoofdzaak om de volgende onderdelen:

Gebintenstructuur boerderij

Kapconstructie achterhuis boerderij

Indeling en stalinrichting bedrijfsgedeelte boerderij

Scheidingsmuren tussen voorhuis en achterhuis en tussen woongedeelte en bedrijfsgedeelte

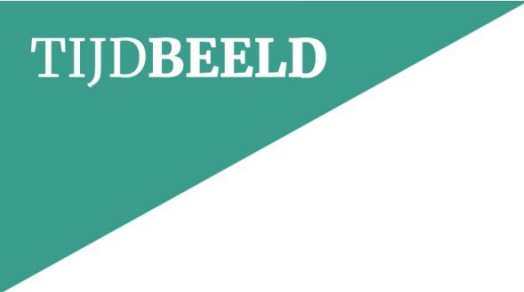
Rechter zijgevel bedrijfsgedeelte

Zolderbalklaag voorhuis

Gevels schuur

Gebinten schuur

88

Downloads

Bijlagen

Klik hieronder op de titel van een PDF of afbeelding om deze te bekijken/downloaden.

- [Redengevende omschrijving 1992](#)
- [Bronnen en literatuur](#)
- [Faserings- en waarderingsplattegronden](#)

Colofon

Vossenhol 16 in Bemmelen

Bouwhistorische verkenning met waardestelling
Projectnummer: 0182

©Belfort Cultuurhistorie en Monumenten, 25-04-2025
<http://www.tijdbeeld.com/project/vossenhol-16?token=CEG XK17L>

Onderzoek

Belfort Bureau voor Cultuurhistorie en Monumenten
Stevinlaan 28, 7002 HD Doetinchem
www.belfortcultuurhistorie.nl

i.s.m. ARCX uit Doesburg en ELKA uit Vragender

Opdrachtgever

HABITAT projecten bv

Archiefonderzoek

Veldwerk

Rapportage

Belfort aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

